

„Heb ik het belangrijkste wel goed uitlegd?“, vraagt Maria Meersman (72), oud-voorzitster van de Vrouwelijke Kristelijke Arbeidersjeugd (VKAJ) bij het afscheid na een gesprek van bijna 2,5 uur. „Zien, oordelen en dan pas handelen; jonge mensen voorbereiden op het volwassen leven, hen waardigheid geven en zelfrespekt aanleren door samen te werken met anderen. Zei ik dat al?“ Ze zei het al een paar maal, maar telkens anders. Het typeert meteen ook „de beweging“; het vormende en volgens sommigen predikende karakter van de kajottersbeweging in het algemeen en van het VKAJ in het bijzonder dat vandaag haar zeventigjarige bestaan viert. Een dubbelgesprek met een „oud“ en een „jong“ lid.

DE geschiedenis van de VKAJ is niet los te koppelen van het leven van Jozef Cardijn, stichter en inspirator van de kajotters. Cardijn begon in 1913 in Laken met een eigen jeugdgroep binnen de vrouwenbeweging „Met naald en draad“. Hij was toen onderpastoor in de Brusselse gemeente.

De kajottersbeweging ontstond in de kontekst van de katolieke sociale werken die in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden en die de jeugd „wildten beschermen tegen de slechte wereld“. Het socialisme en liberalisme kenden in de steden, in en rond de fabrieken immers een groeiende aanhang.

Het initiatief van pastoor Cardijn kende vrij snel navolging. Verschillende plaatselijke groepen namen soortgelijke initiatieven en in 1925 leidde dat tot de oprichting van de CJOM of de Christelijke Jeugd Organisatie voor Meisjes. Cardijn werd de eerste proost van de jeugdbeweging en Jan Schellenkens de eerste vrijgestelde propagandist. De CJOM werd twee jaar later omgevormd tot VKAJ.

„Ik probeerde een jaar om de propagandisten van de VKAJ te ontlopen“, zegt Maria Meersman een beetje verrassend aan het begin van het gesprek. „Ik was nooit thuis als iemand van de VKAJ mij wilde inlijven. Dat was op het einde van 1940, of het begin van '41. Ik was net klaar met mijn opleiding als

wat hij het vraagstuk van de arbeidersjeugd noemde, over de gevaren waaraan die jonge arbeiders en arbeidsters bloot stonden. „Ik dacht eerst dat zo iets enkel in steden gold en niet aan mij of mijn omgeving besteed was. Maar dan vroeg hij iedereen eens na te denken wat er gebeurde met de klasgenoten van het achtste studiejaar. Ik herinnerde mij een meisje dat met een gescheiden man was, een ander die dronk, en begon te beseffen dat Cardijn toch wel gelijk kon hebben. Ik nam ook elke dag de trein naar Gent, waarop ook Prutske, de dochter van Stijn Streuvels, zat en het was mij al opgevallen hoe ruig sommige jonge arbeidsters er zich gedroegen.“

Die studieweek was de start van een leven in dienst van de beweging. Van de plaatselijke afdeling in Vichte ging ze naar Kortrijk en vanaf september 1945 naar de nationale leiding in Brussel. In 1948 werd ze nationaal voorzitster van de VKAJ en ze bleef dat tot 1956. Daarna werd ze vice-president van de internationale KAJ tot 1961. In 1964 ging ze in Rome werken bij de Wereldbeweging voor Kristelijke Arbeiders (WBCA), een soort internationale kajottersbeweging, maar dan voor volwassenen.

Ze werd verantwoordelijk voor Azië en reisde samen met Cardijn dat werelddeel af, vertrekkend met een helikopter naar Parijs en vandaar met het vliegtuig naar Beiroet. In die tijd nog een avontuur. Ze leerde ook alle pausen persoonlijk ken-

eigen jeugdteip binnen de vrouwenbeweging „Met naald en draad”. Hij was toen onderpastoor in de Brusselse gemeente.

De kajottersbeweging ontstond in de kontekst van de katolieke sociale werken die in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden en die de jeugd „wilden beschermen tegen de slechte wereld”. Het socialisme en liberalisme kenden in de steden, in en rond de fabrieken immers een groeiende aanhang.

Het initiatief van pastoor Cardijn kende vrij snel navolging. Verschillende plaatselijke groepen namen soortgelijke initiatieven en in 1925 leidde dat tot de oprichting van de CJOM of de Christelijke Jeugd Organisatie voor Meisjes. Cardijn werd de eerste proost van de jeugdbeweging en Jan Schellenkens de eerste vrijgestelde propagandist. De CJOM werd twee jaar later omgevormd tot VKAJ.

„Ik probeerde een jaar om de propagandisten van de VKAJ te ontlopen”, zegt Maria Meersman een beetje verrassend aan het begin van het gesprek. „Ik was nooit thuis als iemand van de VKAJ mij wilde inlijven. Dat was op het einde van 1940, of het begin van '41. Ik was net klaar met mijn opleiding als handelsregentes, gaf boekhouding, Engels en Duits aan meisjes van de technische handelsschool in Kortrijk en zag zo'n jeugdbeweging eigenlijk niet meer zitten.”

Studieweek

Maria Meersman liet zich uiteindelijk toch overtuigen om mee te gaan naar een studieweek van de VKAJ. Eén van de sprekers was Jozef Cardijn en de gevolgen waren snel te overzien. Cardijn sprak over

iedereen eens na te denken wat er gebeurde met de klasgenoten van het achtste studiejaar. Ik herinnerde mij een meisje dat met een gescheiden man was, een ander die dronk, en begon te beseffen dat Cardijn toch wel gelijk kon hebben. Ik nam ook elke dag de trein naar Gent, waarop ook Prutske, de dochter van Stijn Streuvels, zat en het was mij al opgevallen hoe ruig sommige jonge arbeidsters er zich gedroegen.”

Die studieweek was de start van een leven in dienst van de beweging. Van de plaatselijke afdeling in Vichte ging ze naar Kortrijk en vanaf september 1945 naar de nationale leiding in Brussel. In 1948 werd ze nationaal voorzitter van de VKAJ en ze bleef dat tot 1956. Daarna werd ze vice-president van de internationale KAJ tot 1961. In 1964 ging ze in Rome werken bij de Wereldbeweging voor Kristelijke Arbeiders (WBCA), een soort internationale kajottersbeweging, maar dan voor volwassenen.

Ze werd verantwoordelijk voor Azië en reisde samen met Cardijn dat werelddeel af, vertrekkend met een helikopter naar Parijs en vandaar met het vliegtuig naar Beiroet. In die tijd nog een avontuur. Ze leerde ook alle pausen persoonlijk kennen, behalve de laatste. In 1966 en tot haar pensioen werkte ze voor de KAV.

Waardigheid

— *Wat moest de VKAJ volgens Cardijn doen voor die jonge arbeidsters?*

„Hij vertrok van een these, een antithese en maakte dan zijn syntese. Zijn stelling was dat elke jonge arbeidster een onaantastbare, menselijke en goddelijke waardigheid had. Maar yelen konden die waar-



et van
1961. In
bij de
stelijke
inter-
maar

oor A-
ijn dat
et een
andaar
et. In
leerde
ken-
1966 en
oor de

s Car-
rs?
en an-
ntese.
ge ar-
nense-
igheid
waar-

digheid niet waarmaken, gezien hun soms erbarmelijke werk- en leefomstandigheden. Zijn syntese was dat de arbeidsters daarom hun lot in eigen handen moesten nemen en samen met anderen die waardigheid moesten aanleren. De VKAJ moest hen leren hun identiteit te vinden, wilde die jonge mensen voorbereiden op het volwassen leven."

„Cardijn zei bij voorbeeld lachend dat een pastoor zes jaar naar het seminarie moest om zich voor te bereiden, maar voor een jongere die wilde trouwen was blijkbaar elke voorbereiding overbodig. De VKAJ startte daarom onder meer een verloopdenkursus."

„Zien, oordelen en handelen. Dat was de leidraad. Om orde te kennen moet je wanorde leren herkennen. Jongeren moeten zich bewust worden van de dingen die rond hen gebeuren, ze leren zien. De volgende stap is oordelen. Door welke waarden laat ik me leiden? Wat

kan ik eraan doen? Daarna moeten ze de handen uit de mouwen steken en er iets aan doen, handelen, en liefst samen met anderen, omdat zo meer te bereiken is."

Het taalgebruik van Maria Meersman blijft redelijk wazig en ze kijkt verbaasd als wij verduidelijking, naar konkrete voorbeelden vragen van de werking van het VKAJ.

„Toen ik in de internationale kajottersbeweging werkte, had ik het ook moeilijk om onze werking uit te leggen aan buitenlanders. Ik herinner mij een Indiër die ons vroeg waar onze lokalen, onze boeken waren, welke onze lesmethodes waren? Maar zo ging dat niet bij ons. Het verliep spontaan, los, samen met vele andere dingen. Er waren elke twee weken studiekringen voor de kernleden en maandelijkse bijeenkomsten voor de leden, afwisselend over een sociaal of een godsdienstig tema."

„Wij postten aan de uitgangen van de fabrieken om aan de meisjes te vragen hoe het was, wat er misliep op hun werkplek, of wij konden helpen. Dat deden wij ook in de treinen, waar toen de vrouwen nog apart moesten reizen. Wij toonden hen ons tijdschrift „Jeugd en Arbeid" waar ze van alles konden leren."

Dienstmeisjes

De situatie van de werkende vrouwen was in de jaren vijftig weinig riant. Ze gingen tot 14 jaar naar school. Nadien volgde het fabriek of in het beste geval een baantje als dienstmeisje bij een „Madame". Verder studeren was een grote uitzondering. „Vrouwen moesten geen beroep leren, ze zouden toch moeder en huisvrouw worden", zegt Maria Meersman. „En emancipatie was een onbekend woord, al zegt de oud-voorzitster dat Cardijn met zijn beweging net die emancipatie nastreefde, zowel van de jonge arbeiders als van de arbeidsters."

Maria Meersman ging onder meer actie voeren aan een koekjesfabriek in Antwerpen, waar vrouwen staande aan de band werkten. De VKAJ vond dat het zittend even goed kon. We ijverden voor een sociaal statuut voor de dienstmeis-

jes, lobbyden voor meer onderwijskansen en haalden suikerklontjes op die werden meegegeven met de jongens die verplicht in Duitsland moesten gaan werken.

Maar heel wat aandacht ging naar de praktische voorbereiding van de jongeren op het volwassen leven. De arbeidsters kregen een beetje kook- of naailessen, tips over hoe ze hun huishouden konden runnen. Ze leerden hoe ze kinderen moesten opvoeden, hoe ze met een rechte rug moesten zitten, hoe ze best bezoek ontvingen enz.

In hun blad *Lenteleven* leerden de kernleden ook welk muziekplaten goed waren en hoe ze die moesten afstoffen, hoe een „mooie boord aan een kinderkleedje" moest worden genaaid. En toen de kajotters in 1952 met 10.000 op belevaart naar Lourdes trokken, leerden de leden hoe ze op de juiste wijze hun koffer moesten pakken. Omdat geloof en leven niet gescheiden waren, was de evangelische boodschap steeds in de buurt.

In de exemplaren van *Lenteleven* die Maria Meersman bewaarde, staan op de bovenste helft van de laatste pagina en onder het logo „Vaertwel ende levet scone" foto's van leden die trouwden, op de onderste helft foto's van leden die zuster en „den heer toegewijd" werden.

„Het lijkt nu een beetje paternalistisch, maar op die manier leerden wij die arbeidsters respect voor zichzelf krijgen en ook dat ze niet slechter waren dan anderen die misschien meer geld hadden of langer naar school waren gegaan. Wij deden ook wel eens dingen die toen eigenlijk niet mochten, zoals seksuele voorlichting geven."

— In de jaren vijftig was de VKAJ een echte massabeweging met tienduizenden leden. Eén van de hoogtepunten was de viering van het 25-jarige bestaan in 1950 waarvoor meer dan 100.000 jongeren naar de Heizel trokken. Sindsdien kalfde het ledenbestand af. Nu zijn er nog 3.251 leden en 605 leidingleden. De VKAJ is in de provincie West-Vlaanderen met 1.300 leden het populairst. Oost-Vlaanderen volgt met 1.087 leden in 50 afdelingen. Meer dan de helft van de leden komt dus uit twee provincies. De provincie Antwerpen heeft slechts 5 afdelingen en 82 leden. De VKAJ is niet



Heverlee in 1932. (foto kadoc)

meer als zodanig actief in Limburg. Vanwaar die kleinere populariteit?

„Ik heb er ook geen echte verklaring voor. Toen de afkalving begon, was ik al weg van de VKAJ. De situatie van de arbeidsters verbeterde natuurlijk, ze gingen langer naar school en onze jeugdbeweging kreeg natuurlijk concurrentie van andere zaken. In mijn periode was er nauwelijks iets anders om de vrije tijd te vullen. Nu is er televisie, sport, reizen enz. Alle traditionele verenigen hebben het moeilijker.”

Heide Staelens (26), een jonger lid van de VKAJ, is er ondertussen komen bijzitten. Zij zegt dat de VKAJ niet de makkelijkste weg kiest. „De beweging vraagt een langdurig engagement van de leden. Het is niet alleen ontspanning en dat schrikt jongeren wel eens af.”

Schisma

De crisis in het midden van de jaren zeventig heeft de beweging ook geen goed gedaan. Toen gebeurde binnen de kajottersbeweging een waar schisma. De KAJ voor jongens wilde gemengd voortwerken en fusioneren met de VKAJ. In augustus 1974 werden 9 van de 25 vrijgesteld van de



*Heidi Staelens (links) en Maria Meers
nog steeds vast dezelfde basisprinc*

waren. De toenmalige VKAJ-leiding zag een fusie niet zitten, ook omdat zij de KAJ te maatschappijkritisch, te gauchistisch vond. De KAJ werd gemengd en daardoor ontstond een derde groep, de kajottersbeweging, die uitsluitend mannelijk bleef. Het duurde een kwart eeuw, tot begin deze week, voordat de stukken gelijmd werden en de drie bewegingen een protocol tekenden om vanaf september opnieuw te gaan samenwerken.

— *Was het wel verstandig van de VKAJ om zich zo lang te verzetten tegen een gemengde werking. Is zo'n exclusieve vrouwen- of meisjesklub nog van deze tijd, net zoals een jongensgroep?*

Maria Meersman: „U mag niet vergeten dat vele leden meisjes waren die soms in andere bewegingen onvoldoende aan hun trekken kwamen, omdat ze bij voorbeeld bedeesder, introverter, kommunkatief zwakker waren. Breng die meisjes in een groep met jongens en ze klappen helemaal dicht. Bepaalde thema's als vriendschap, seksualiteit en verliefdheid behandel je best ook zonder jongens. Meisjes zullen er makkelijker over praten als er geen jongens bij zijn.”

Heidi Staelens: „Ik geef les aan gemengde klassen en daar zie ik toch ook dat jongens sneller de touwtjes in handen nemen en de meisjes naar de achtergrond duwen. Ik beseft wel dat een gemengde werking verrijkend kan zijn, maar het is niet makkelijk de twee groepen mekaar te laten aanvullen, zonder dat ze mekaar hinderen.”

— *Is er nog nood aan een jeugdbeweging als de VKAJ, kunnen jonge arbeidsters niet evengoed terecht in andere jeugdbewegingen als de scouts?*

Maria Meersman: „Dat was één van de grote discussiepunten in de jaren vijftig. De chiroleiding vond bij voorbeeld dat alle jongeren gelijk waren, dat men geen onderscheid moest maken tussen jonge arbeidsters of leerlingen uit het beroeps- en technisch onderwijs en de rest. Ik vind dat er wel een verschil was én is. Arbeidsters waren veel sterker getekend door de harde werkomstandigheden en de VKAJ kon daar beter op inspelen.

Heidi Staelens: „De VKAJ blijft een vormingsbeweging en geen ontspanningebeweging zoals die andere groepen.”

— *De VKAJ is ondertussen zeventig jaar oud. Zijn er grote verschillen tussen de tijd van Maria Meersman en die van Heidi Staelens*

Maria Meersman: „Na de oorlog kwam de tijd van de bevrijding, letterlijk, maar ook figuurlijk voor vele vrouwen. De vrouw werd belangrijk in de heropbouw, maar ze bleef toch nog een beetje een tweederangsfiguur en velen beschouwen zeker jonge arbeidsters nog steeds zo. Ik denk dat vele basisprincipiën hetzelfde bleven, maar een moderner kleedje kregen.”

Heidi Staelens: „Maar er zijn ook andere aksepten, denk ik. De VKAJ

... met evenveel terecht in andere
jeugdverenigingen als de scouts?

Maria Meersman: „Dat was één van de grote discussiepunten in de jaren vijftig. De chiroleiding vond bij voorbeeld dat alle jongeren gelijk waren, dat men geen onderscheid moest maken tussen jonge arbeidsters of leerlingen uit het beroeps- en technisch onderwijs en de rest. Ik vind dat er wel een verschil was én is. Arbeidsters waren veel sterker getekend door de harde werkomstandigheden en de VKAJ kon daar beter op inspelen.

Heidi Staelens: „De VKAJ blijft een vormingsbeweging en geen ontspanningsbeweging zoals die andere groepen.”

— *De VKAJ is ondertussen zeventig jaar oud. Zijn er grote verschillen tussen de tijd van Maria Meersman en die van Heidi Staelens*

Maria Meersman: „Na de oorlog kwam de tijd van de bevrijding, letterlijk, maar ook figuurlijk voor vele vrouwen. De vrouw werd belangrijk in de heropbouw, maar ze bleef toch nog een beetje een tweederangsfiguur en velen beschouwen zeker jonge arbeidsters nog steeds zo. Ik denk dat vele basisprincipiën hetzelfde bleven, maar een moderner kleedje kregen.”

Heidi Staelens: „Maar er zijn ook andere aksenten, denk ik. De VKAJ werkt meer met leerlingen van het technisch en beroepsonderwijs omdat de meisjes langer naar school gaan en andere thema's komen aanbod zoals de begeleiding van de studiekeuze, het helpen bij het zoeken van een job of leren omgaan met werkloosheid. De huishoudelijke aksenten zijn helemaal verdwenen, maar de leidraad van zien, oordelen en handelen, geldt meer dan ooit.”



Meersman: na zeventig jaar houdt VKAJ
principiën. (foto Willy De Praetere)